

مرکز جهانی علوم اسلامی

مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی

پایان نامه کارشناسی ارشد

رشته فقه و معارف اسلامی

عنوان:

بررسی عقاید علویان ترکیه

استاد راهنما:

حجة الاسلام و المسلمین دکتر محمد علی رضائی اصفهانی

استاد مشاور:

دکتر نعمت الله صفری

دانش پژوه:

نوری دوغمز

سال ۱۳۸۴

کتابخانه جامع مرکز جهانی علوم اسلامی

شماره ثبت: ۱۴۳۴ -

تاریخ ثبت:

الله الرحمن الرحیم

تقديم به:

رسول اكرم محمد مصطفى (ص) و اهل بيت عصمت

و طهارت (ع).

تشکر و قدردانی:

وظیفه خود می دانم که از راهنمایی ها و
ارشادات استاد گرامی راهنما حضرت حجة
الإسلام والمسلمین دکتر محمد علی رضائی
اصفهانى- دامت برکاته- و استاد محترم مشاور دکتر
نعمت الله صفري- دامت توفیقاته- و مسئولان محترم
کتابخانه مدرسه علمیه امام خمینی-قدس سره-
صمیمانه تشکر و قدردانی کرده، و برای همه آنها
از درگاه خداوند متعال سلامتی و توفیقات
روزافزون بخواهم.

چکیده

علوی در لغت به معنای منسوب به علی است. و در اصطلاح به کسی گفته می شود که حضرت علی(ع) را بر سه خلیفه دیگر ترجیح داده و پیرو آن حضرت است.

علویان حدود ۸ قرن پیش به سرزمین آناتولی آمدند و الآن حدود یک سوم جمعیت ترکیه را تشکیل می دهند و حدود ۲۰ الی ۲۵ میلیون جمعیت دارند. در تمام مناطق ترکیه علویان زندگی می کنند ولی بیشتر آنها ساکن در غرب و جنوب ترکیه هستند.

علویان از حیث ادب و هنر خیلی قوی هستند و از زمانی که به آناتولی آمدند ده ها شاعر برجسته ظهور کرده است که نمونه اشعار ایشان هم اکنون در منابع مربوطه در دسترس است.^۱ فشارهای حکومت عثمانی و تضییقات این حکومت بر علویان برای جلوگیری از ترویج عقاید و انجام مراسم و فعالیتهای مذهبی باعث شد که آنها از منابع و ارزشهای خودشان دور بمانند. و اما از زمان تشکیل حکومت جمهوری ترکیه چون تمام مراکز آموزش دینی اعم از مراکز سنی و غیر سنی بسته شد، مراکز علویان نیز تعطیل شد. و این نیز تأثیر به سزایی در دور ماندن آنها از فرهنگ و ارزشهای سنتی خودشان گذاشته است.

علویان از حیث اعتقاد شیعه دوازده امامی هستند. اشعار آنها پر از مدح دوازده امام میباشد. و در ایمان خود خیلی قوی هستند. و اعتقاد به توحید و عدل و نبوت و امامت و معاد را در کتابهای خودشان ذکر کردند و توضیحاتی داده اند که با اعتقادات امامیه هیچ تفاوتی ندارد.

علویان از حیث مذهب فقهی جعفری هستند. این را هم در کتابهای خودشان ذکر کردند و هم بزرگان و دده های آنها بدون استثنا در تحقیقات میدانی ما گفته اند. ولی از جزئیات احکام به خاطر نبودن علماء ناآگاه هستند. اما بعد از انقلاب اسلامی در این زمینه پیشرفت خوبی حاصل کرده اند. چون بعد از انقلاب اسلامی کتابهای زیادی ترجمه شده و اینها هم تأثیرات خودش را گذاشته است.

علویان به ارزشهای اخلاقی کاملاً پایبند هستند. آنها در میان مردم ترکیه با اخلاق و درستی و جوانمردی شناخته می شوند.

^۱ (پنج مجلد) Alevi-Bektaşî Şiiri Antolojisi

می توان به مدد تبلیغات درست و تعلیم هر چه بیشتر معارف قرآن و اهل بیت (ع)، از نواقص عملی ایشان کاست و ایشان را با گذشته تابخیشان بیشتر آشنا کرد. امیدواریم این تلاش علمی هم در این هدف تأثیری بگذارد و مورد قبول خداوند متعال و مورد رضایت صاحب الزمان (عج) قرار گیرد؛ ان شاء الله.

نوری دونمز

آپریل ۲۰۰۵م

۱	مقدمه
۴	بیان موضوع
۵	روش تحقیق
۶	منزلت شعر
۶	قلمرو تحقیق
۷	پیشینه تحقیق
۱۰	فصول تحقیق
۱۱	فصل اول
۱۱	کلیات
۱۲	الف- مفاهیم
۱۲	۱- معنای لغوی علوی
۱۳	۲- معنای اصطلاحی علوی
۱۸	ب- معرفی علوین ترکیه
۱۸	۱- ساختار نژادی علویان
۱۸	الف) ترکمنها
۱۹	۱- چینی ها
۱۹	۲- تختچی ها
۲۰	۳- بیدی ها
۲۰	ب: کردها
۲۰	ج: زازاها
۲۱	د: عربها
۲۱	۲- ساختار جمعیتی علویان
۲۱	الف) نسبت جمعیت
۲۲	ب) مناطق زندگی
۲۲	۱- مناطق زندگی که جمعیت علوین زیاد است
۲۳	۲- مناطق زندگی که جمعیت علویان نسبتاً زیاد است
۲۴	۳- مناطق دیگر
۲۵	ج - شخصیت‌های برجسته علویان
۲۵	۱: حاج بکتاش ولی
۲۷	۲: یونس امره
۲۸	۳: مولوی
۲۹	د - هفت شاعر بزرگ
۲۹	۱: پیر سلطان ابدال
۳۱	۲: شاه اسماعیل خطانی
۳۳	۳: سید نسیمی
۳۳	۴: قل همت
۳۵	۵: یمینی
۳۶	۶: ویرانی
۳۷	۷: فضولی
۳۸	فصل دوم
۳۸	تاریخچه علویان
۳۹	درآمد:
۳۹	الف: ریشه های پیدایش علویان در صدر اسلام
۴۰	ب: علویان در حکومت اموی
۴۱	ج: علویان در حکومت عباسی
۴۲	د: علویان در حکومت‌های شیعی
۴۳	ذ: علویان در حکومت عثمانی
۴۴	ر: علویان در بعد از حکومت جمهوری ترکیه
۴۴	الف: تشکلهای علویان
۴۵	۱- تشکلهای دینی علویان

۴۵	الف: درگاهها
۴۶	۱- درگاه حاج بکتاش ولي
۴۶	۲- درگاه ابدال موسي
۴۸	۴- درگاه کاراجا احمد سلطان
۴۹	۵- درگاه هاي ديگر
۵۰	ب: خانه هاي جمع
۵۱	۱- خانه جمع محله قاضي
۵۱	۲- خانه هاي جمع ديگر
۵۱	ج: مساجد
۵۲	۲- تشکلهاي فرهنگي و اجتماعي علويان
۵۲	الف: مؤسسه هاي فرهنگي
۵۲	۱- مؤسسه هاي فرهنگي حاج بکتاش ولي
۵۳	۲- مؤسسه هاي فرهنگي پير سلطان ابدال
۵۴	۳- مؤسسه هاي فرهنگي پير سلطان ابدال جانها
۵۴	۴- مؤسسه هاي شهرستانها
۵۴	۵- مؤسسه هاي فرهنگي ديگر
۵۴	ب: وقفها
۵۴	۱- وقف درگاه حاج بکتاش ولي
۵۴	۲- وقف آموزشي و فرهنگي حاج بکتاش ولي
۵۵	۳- وقف فرهنگ آناتولي حاج بکتاش ولي
۵۵	۴- وقف فرهنگ سماع
۵۵	۵- وقف جمع
۵۶	۶- وقف فرهنگ و آموزش عقايد اهل بيت
۵۶	۷- وقف بررسي و حفظ فرهنگ آناتولي
۵۶	۸- وقفهاي ديگر
۵۷	ج: مؤسسه هاي ديگر
۵۷	۱- فدراسيون اتحاديه هاي علوي اروپا
۵۷	۲- مؤسسه هاي ديگر
۵۸	۳- تشکلهاي سياسي علويان
۵۸	۲- شخصيتهاي امروز علويان
۵۹	الف: نده ها
۵۹	۱- بکتاشي ها
۶۲	الف: شاخه چلبي ها
۶۳	ولي الدين الوسوي
۶۴	ب: شاخه باباگان
۶۵	بدرالدين نويان
۶۷	۲- علويان
۶۸	عز الدين دوغان
۶۹	محرّم ناجي اورهان
۷۰	محمّد [محمد] يامان
۷۱	۳- اوضاع اقتصادي علويان
۷۳	۴- جلوه هاي ادبي
۷۳	الف: متون نثر
۷۴	ب: متون نظم
۷۴	۵- اداب و رسوم
۷۵	الف: مراسم جمع
۷۵	ب: سماع
۷۸	ج: سوگ عاشورا
۷۸	فصل سوّم
۸۲	علويان در آينه عقايد
۸۲	

۸۴	الف : توحيد
۸۴	۱- معنای توحيد
۸۵	۲- اقسام توحيد
۸۶	۳- توحيد در متون علويان
۹۰	ب : عدل
۹۱	ج : نبوت
۹۱	۱- نبوت عامّه
۹۲	۲- پیامبران اولوالعزم صاحبان شريعت
۹۴	۳- نبوت خاصّه
۹۵	۴- نبوت حضرت محمد(ص)
۹۹	د : امامت
۱۰۰	۱- معنای امام و امامت
۱۰۳	۲- ادله امامت
۱۰۵	الف: ادله قرآني
۱۱۰	ب : ادله رواني
۱۱۲	۳- اجمالي از تاريخ زندگي دوازده امام(ع)
۱۱۲	امام اول : حضرت اميرالمؤمنين علي(ع)
۱۱۷	امام دوم: حضرت امام حسن مجتبي(ع)
۱۲۴	امام سوم: حضرت امام حسين(ع)
۱۲۵	امام چهارم: حضرت امام زين العابدين(ع)
۱۲۵	امام پنجم: حضرت امام محمد باقر(ع)
۱۲۷	امام ششم: حضرت امام جعفر صادق(ع)
۱۲۹	امام هفتم: حضرت امام موسي كاظم(ع)
۱۳۰	امام هشتم: حضرت امام علي رضا(ع)
۱۳۲	امام نهم: حضرت امام محمد تقی(ع)
۱۳۳	امام دهم: حضرت امام علي نقی(ع)
۱۳۵	امام يازدهم: حضرت امام حسن عسكري(ع)
۱۳۷	امام دوازدهم: حضرت امام مهدي موعود(عج)
۱۳۷	نواب خاص
۱۳۷	۱- عثمان بن سعيد عمري
۱۳۷	۲- محمد بن عثمان بن سعيد عمري
۱۳۸	۳- حسين بن روح نوبختي
۱۳۸	۴- علي بن محمد سمري
۱۴۰	ذ : معاد
۱۴۱	ر : اعتقادات ديگر
۱۴۱	۱- چهار در، چهل مقام
۱۴۱	۱- در شريعت
۱۴۲	۲- در طريقت
۱۴۴	۳- در معرفت
۱۴۵	۴- در حقيقت
۱۴۶	۲- سه سنت
۱۴۶	۳- هفت فريضة
۱۴۷	فصل چهارم
۱۴۷	علويان در آينه احكام و اخلاق
۱۴۸	الف : فروع دين
۱۴۹	۱- نماز
۱۴۹	۱- تعريف و شرايط نماز
۱۵۰	۲- نماز در قرآن
۱۵۱	۳- نماز در روايات
۱۵۲	۴- نماز در متون علويان

۱۵۴	۲- روزه
۱۵۴	۱- تعریف و شرایط روزه
۱۵۵	۲- روزه در قرآن
۱۵۶	۳- روزه در روایات
۱۵۶	۴- روزه در متون علویان
۱۵۸	۳- زکات
۱۵۸	۱- تعریف و شرایط زکات
۱۵۹	۲- زکات در قرآن
۱۶۰	۳- زکات در روایات
۱۶۱	۴- زکات در متون علویان
۱۶۲	۴- خمس
۱۶۲	۱- تعریف و شرایط خمس
۱۶۳	۲- خمس در قرآن
۱۶۴	۳- خمس در روایات
۱۶۴	۴- خمس در متون علویان
۱۶۵	۵- حج
۱۶۵	۱- تعریف و شرائط حج
۱۶۶	۲- حج در قرآن
۱۶۶	۳- حج در روایات
۱۶۷	۴- حج در متون علویان
۱۶۸	۶- جهاد
۱۶۸	۱- تعریف و شرائط جهاد
۱۶۹	۲- جهاد در قرآن
۱۷۰	۳- جهاد در روایات
۱۷۰	۴- جهاد در متون علویان
۱۷۱	۷ و ۸- امر به معروف و نهی از منکر
۱۷۱	۱- تعریف و شرائط امر به معروف و نهی از منکر
۱۷۳	۲- امر به معروف و نهی از منکر در قرآن
۱۷۳	۳- امر به معروف و نهی از منکر در روایات
۱۷۴	۴- امر به معروف و نهی از منکر در متون علویان
۱۷۵	۹ و ۱۰- تولی و تبری
۱۷۵	۱- تعریف و شرائط تولی و تبری
۱۷۶	۲- تولی و تبری در قرآن
۱۷۶	۳- تولی و تبری در روایات
۱۷۷	۴- تولی و تبری در متون علویان
۱۷۹	ب: اخلاق
۱۸۰	فصل پنجم
۱۸۰	تهمت‌های ناروا به علویان
۱۸۱	۱- انکار خدا
۱۸۳	۲- تحریف قرآن
۱۸۴	۳- غالی بودن علویان
۱۸۶	۴- ترك نماز
۱۸۸	۵- ترك روزه
۱۹۲	۶- ترك حج
۱۹۴	۷- حلال شمردن شراب
۱۹۷	فصل ششم
۱۹۷	افق های روشن آتی
۱۹۸	۱- نقش حوزه علمیه
۱۹۹	۲- نقش علما
۲۰۰	۳- شناساندن صحیح اسلام

۲۰۰	الف: شناساندن صحیح قران
۲۰۱	قران از زبان قران:
۲۰۲	قران از زبان اهل بیت(ع)
۲۰۳	ب: شناساندن صحیح اهل بیت(ع)
۲۰۴	اهل بیت(ع) از زبان قران
۲۰۵	اهل بیت(ع) از زبان اهل بیت(ع)
۲۰۷	۴- شناساندن سیره عملی اهل بیت(ع)
۲۰۸	۵- شناساندن مراکز دینی اهل بیت(ع) به علویان
۲۰۸	۶- شناساندن فرهنگ اهل بیت(ع) با وسائل روز
۲۰۹	۷- شناختن نقاط ضعف علویان
۲۰۹	الف- جمعیت بسته بودن:
۲۰۹	ب- چپگرا بودن:
۲۱۰	ج- لائیک بودن:
۲۱۱	سخن پایانی
۲۱۲	سخن پایانی
۲۱۲	۱- گروه علویان حدود يك سوم جمعیت ترکیه را تشکیل می دهند.
۲۱۳	۲- علویان از صدر اسلام ریشه دارند و دارای فرهنگ قوی هستند.
۲۱۴	۳- علویان از مذهب شیعه اثنا عشری محسوب می شوند.
۲۱۹	۴- علویان از حیث احکام، جعفری هستند.
۲۱۹	۵- علویان به ارزشهای اخلاقی پایبند هستند.
۲۱۶	۶- به علویان تهمتهای ناروایی زیادی گفته شده است.
۲۲۲	۷- علویان از حیث انحرافات عملی قابل هدایت و اصلاح هستند.
۲۲۳	منبع شناسی
۲۲۴	منبع شناسی
۲۳۴	فهرست منابع کتابهای عربی و فارسی
۲۴۰	فهرست منابع کتابهای ترکی استانبولی
۲۵۰	فهرست منابع سایتهای اینترنت

مقدمه

حمد و ستایش مخصوص پروردگار عالمها است. درود و سلام بی پایان بر حبیب دل‌های ما و طبیب نفس‌های ما و مولای ما ابی القاسم محمد و اهل بیت پاک و پاکیزه او مخصوصاً بر صاحب زمان ارواحنا له الفداء باد. ولعنت خداوند تا روز قیامت بر دشمنان آنها و دشمنان خدا باد.

مسلمانان در طول تاریخ، به فرقه‌های اعتقادی گوناگون تقسیم شده‌اند. و با مرور زمان بعضی از آنها منقرض شده‌اند و بعضی از آنها تا امروز، به حیات خود ادامه داده‌اند.

مجموع فرقه‌های اعتقادی که امروز وجود دارند، به طور کلی به دو قسم تقسیم می‌شوند. فرقه شیعه و فرقه اهل سنت. از این دو فرقه اعتقادی در طول تاریخ فرقه‌های فرعی گوناگونی به وجود آمدند. ولی بیشتر آنها منقرض شدند. آن فرقه‌های فرعی از اهل سنت که تا عصر حاضر به حیات خود ادامه دارد، عبارتند از این چهار فرقه:

۱- اباضیه: از فرق خوارج است. اباضیه تابع عبد الله بن اباض تمیمی اند که پیروانش در مغرب هنوز وجود دارند.^۱ اینان به عکس از اراکه فرقه دیگری از جمله خوارج، نسبت به مخالفان خود برخورد افراطی و مبالغه‌آمیز نمی‌کنند. حتی می‌گویند می‌توان با آنان وصلت کرد و از خارجی هم ارث برد. در مجموع به مسالمت نزدیکترند. قتال با مخالفان را به طور ناگهانی جایز نمی‌دانند. مگر بعد از دعوت و اتمام حجت و اعلان قتال.^۲

۲- ماتریدیه: فرقه‌ای است در کلام که پیشوای آن ابومنصور محمد بن محمود الحنفی المتکلم الماتریدی سمرقندی متوفای ۳۳۳ق است.^۳ این فرقه با سنت اشعری تسنن واقعی اسلام را فراهم آوردند. ولی اینان همواره می‌خواستند نام ماتریدی را حفظ نموده و به عنوان قهرمان اسلام در مقابل

^۱ مشکور، محمد جواد، فرهنگ فرق اسلامی، ص ۶

^۲ معین، فرهنگ فارسی، ج ۵ ص ۷۴

^۳ مشکور، محمد جواد، فرهنگ فرق اسلامی، ص ۳۷۹

شعوبیه نام اشعری را پیش بکشند. در ماوراء النهر تعالیم این فرقه رواج داشت و نماینده عقاید اهل سنت و جماعت بود.^۴

۳- معتزله: فرقه ای بودند که در اواخر عصر بنی امیه ظهور کردند و تا چند قرن در تمدن اسلامی تاثیر داشتند. مؤسس این فرقه واصل بن عطا متوفای ۱۳۱ق از شاگردان حسن بصری بود که با کمک عمر بن عبید این فرقه را پدید آورد.^۵ پیروان این فرقه را در فارسی "عدلی مذهب" نیز می‌گفتند. ظهور این فرقه در تمدن اسلامی باعث ایجاد یک نهضت و تحول بزرگ فکری شد و مسلمین را به علوم و فلسفه آشنا کرد. زیرا اینان برای اثبات عقاید و افکار خود از قبیل توحید، نفی جسمیت خدا، عدم امکان رؤیت خدا، عدل و اختیار و غیره از فلسفه استفاده می‌کردند و به مباحث عقلی و منطقی متوسل می‌شدند. روی همین اصل مورد بغض و کینه شدید اغلب فرقه اسلامی مخصوصاً محدثین و اشاعره بودند. این فرقه در حقیقت بنیان‌گذار علم کلام هستند و آیات قرآن را تاویل و توجیه می‌کردند. معتزله به حدود بیست فرقه تقسیم شدند.^۶

۴- اشاعره: فرقه ای از مسلمانان پیرو ابوالحسن اشعری متوفای ۳۲۴ق است.^۷ او مخالف معتزله بود. به عقیده او ایمان عبارت است از تصدیق به قلب. اما قول به لسان و عمل به ارکان از فروع آن است. کسی که به قلب تصدیق کرد، یعنی به وحدانیت خداوند تعالی اقرار آورد و به پیغمبران و آنچه از خداوند به رسالت آورده اند از روی قلب اعتراف کرد ایمان او درست است و اگر هم در همان حال بمیرد مؤمن و رستگار شمرده میشود.^۸

و از فرق شیعه سه مذهب آن تا امروز باقی مانده است.

۱- اثنا عشری: فرقه ای از شیعه که به امامت دوازده امام که عبارت است از علی و یازده فرزند او، قائل هستند.^۹ پرجمعیتترین فرقه شیعه هستند. از همان آغاز ایشان را در مقابل هفت امامیان اثنا عشریه خواندند. برخی از ادله امامیه بر امامت خاندان عترت عبارت است از: ۱- وجود عصمت در امام. ۲- نصب امام برای رفع فتنه و اختلاف است و چنانچه امام را مردم تعیین کنند این اختلاف

^۴ معین، فرهنگ فارسی، ج ۶ ص ۱۸۵۹-۱۸۶۰

^۵ مشکور، محمد جواد، فرهنگ فرق اسلامی، ص ۴۱۵

^۶ معین، فرهنگ فارسی، ج ۶ ص ۱۹۹۴-۱۹۹۵

^۷ مشکور، محمد جواد، فرهنگ فرق اسلامی، ص ۵۴

^۸ معین، فرهنگ فارسی، ج ۵ ص ۱۵۲

^۹ همان، ج ۵ ص ۱۰۱

تشدید می‌یابد. ۳- امامت خلافت از خدا و رسول خدا است که قهرا باید توسط خدا و رسول خدا تعیین شود. ۴- سیره رسول اکرم در زمان حیات خود بر استخلاف و تعییم جانشین در مورد غیبت خود از مدینه بود، بنابر این چگونه می‌شود، آن حضرت برای بعد از خود جانشین تعیین نکند.^{۱۱}

امروز در همه جای جهان اسلام فرقه شیعه اثنا عشریه وجود دارد. و مرکز آن ایران می‌باشد.

۲- اسماعیلیه: ظهور این فرقه اصلاً نتیجه اختلاف در خصوص امامت اسماعیل بن جعفر یا برادر او موسی بن جعفر بوده است. قائلان به امامت اسماعیل و تداوم امامت در خاندان وی به اسماعیلیه یا باطنیه مشهورند و در بلاد مختلف به نامهای گوناگون مانند تعلیمیه، سبعیه، حشیشیه، ملاحده و قرامطه خوانده شده‌اند.^{۱۱} اینان معتقدند که پس از رحلت امام جعفر چون پسرش اسماعیل پیش از پدر در گذشته بود، امامت به محمد بن اسماعیل منتقل شد.^{۱۲} مهمترین ویژگی اسماعیلیه، باطنی‌گری و تاویل آیات و احادیث است و در این راه از آرای فلاسفه یونان هم سود می‌جستند. به اعتقاد همه فرق اسلامی، آنها در تاویل دین افراط کردند.^{۱۳}

۳- زیدیه: فرقه ای از شیعه که به امامت زید بن علی بن حسین متوفای ۱۲۲ق بعد از وفات امام زین العابدین قائلند. زید در عقاید خود میانه رو بود و به همین سبب امامت مفضول را با وجود افضل جایز شمرده و گفته است که اگرچه علی بن ابی طالب افضل از شیخین بود، با این حال خلافت آن دو صحیح است.^{۱۴} امامت به نص نیست و برای تعیین امام وحی لازم نمی‌باشد، بلکه هر فاطمی عالم زاهد شجاع سخی و قادر بر جنگ در راه حق که برای مطالبه حق قیام به سیف کند، می‌تواند امام باشد مشروط بر آن که در طلب خلافت بر امرا و سلاطین خروج کند. سرزمین یمن امروز مرکز مهم شیعه زیدیه است.^{۱۵}

علوی‌گری، با مسلمان شدن ترکمنها شروع می‌شود. ترکمنها زندگی کوچ نشینی داشتند و پس از مسلمان شدن مثل اقوام دیگر بعضی از اداب و رسوم خودشان را حفظ کردند. علوی‌گری از قرن یازدهم میلادی با کوچهای ترکمنها وارد به منطقه آناتولی شد. علویان در این سرزمین با تمدنهای دیگر

^{۱۱} مشکور، محمد جواد، فرهنگ فرق اسلامی، ص ۲۴- ۲۵

^{۱۱} همان، ص ۴۷

^{۱۲} معین، فرهنگ فارسی ج ۵ ص ۱۴۸

^{۱۳} برنجکار، آشنای با فرق و مذاهب اسلامی، ص ۱۰۳

^{۱۴} مشکور، محمد جواد، فرهنگ فرق اسلامی، ص ۲۱۵- ۲۱۶

^{۱۵} معین، فرهنگ فارسی، ج ۵ ص ۶۶۳

تماس پیدا کردند و از قرن چهاردهم و پانزدهم میلادی مقداری از حروفی گری و متأثر شدند. ایشان در طی حکومت عثمانی با انواع مجاهدتها دین و هویت خود را حفظ کردند و الآن قسمتی زیادی از مردم ترکیه را تشکیل می دهند.

در اینجا این سوال مطرح می شود آیا علویانی که گروه عظیم جمعیت ترکیه را تشکیل میدهند جزو کدام فرقه اسلامی هستند؟ و یا این که آیا اینها فرقه مستقلی هستند؟ و یا این که آیا اساساً از دین اسلام خارج هستند؟

همانطوری که در طی فصول این کتاب حاضر خواهیم دید، بی تردید علویان شیعه اثنا عشری هستند که در نتیجه عواملی که ذکر خواهد شد، برخی از آموزه های اصیل خود دور افتاده اند و در نتیجه بعضی از عقائد باطنی تأثیر پذیرفته اند و از فقه جعفری که خودشان در اعتقاد خود اظهار به وابسته بودن در عمل به فقه می کنند، محروم مانده اند. به هر حال، اعتقاد به دوازده امام، به عنوان مشخصه تشیع اثنا عشری، اصلی ترین رکن اعتقادی علویان محسوب می شود.

بیان موضوع

منظور ما بررسی عقاید علویانی است که در کشور ترکیه زندگی می کنند و بخش عظیمی از جمعیت کشور ترکیه را تشکیل می دهند. علویان امروز ترکیه با جمعیت حدود ۲۰ الی ۲۵ میلیون نفری خود حدود ۳۵ درصد جمعیت ترکیه را تشکیل می دهند. همه آنها دوازده امامی هستند و علاقه و عشق خودشان را نسبت به دوازده امام در اشعار خودشان اظهار می کنند. و اگر درست شناخته بشوند و اگر پیام اصلی اهل بیت (ع) از راه صحیح به آنها برسد حتماً موثر واقع خواهد شد.

آنها به خاطر اختلاف عمیقی که با روش و منش تسنن دارند مصون از تأثیر سنی گری هستند. اما به سبب عواملی که بعداً توضیح داده خواهد شد از انحرافات عملی مصون نبوده اند و در قبال افکار وارداتی غربی نیز آسیب پذیر هستند. پس ما باید با نشان دادن معارف صحیح اهل بیت (ع)، میتوانیم در آینده آنها را هم از انحرافات عملی و هم از افکار غربی نجات بدهیم. چون عقائد آنها، به عنوان جمعیتی که از اصل خویش دور مانده اند، با شیعه دوازده امامی در اساس تفاوتی ندارد.

روش تحقیق

روش ما در این تحقیق روش کتابخانه‌ای و اینترنتی و تحقیقات میدانی و مشاهدات زندگی علویان در مناطق آنها بوده است.

کتابهای که تا حالا در مورد علویان نوشته شده است خیلی کم است. و کتابهای که هدف آنها فقط پیدا کردن حقیقت باشد، خیلی کم است. اکثر آنها مغرضانه بوده است. بیشتر آنها به این هدف نوشته شده است که آنها به هویت اصلی خودشان برنگردند و بی‌دین و لائیک شوند یا بمانند. و یا این که از ظواهر دین فقط بعضی مراسم و آداب و رسومی که به حکومت زمان خود ضرری ندارد، حفظ کنند و از مطالبی که درست و اصیل است، غافل‌نگه بمانند.

و بعضی از این کتابها پر از تهمت‌ها بر علویان است. هدف این گونه کتابها هم ایجاد احساس خودکم‌بینی در نسل جدید علویان و در نتیجه سنی کردن آنها است.

در روش کتابخانه‌ای اگر چه کتابهای مربوط به علوی گری کم است، ما آنها را جمع‌آوری کردیم. این کتابها دو قسمند: کتابهای قدیمی آنها را مثل کتاب بویروک و حسنیه و مقالات که کتابهای خوب و از کتب منابع می‌باشند و کتابهای جدید آنها را. در مجموع در حدود پنجاه عدد کتاب از شهرهای مختلف ترکیه جمع کردیم و از آنها فیش برداری کردیم و در نوشتار استفاده کردیم.

در روش اینترنتی از سایتهای علویان استفاده کردیم. بعضی از کتابها را از اینترنت پیدا کردیم مثل کتاب علم حال علوی. و از مقالات آنها در مورد عقاید و تاریخ استفاده کردیم. برای بیشتر آن چیزهای که در تحقیق رسیده بودیم از منابع اینترنتی مؤیدهای پیدا کردیم.

در روش تحقیقات میدانی در مناطق آنها دیدار با علمای آنها و صحبت و سوال کردن از دَدَه‌های^{۱۶} آنها و تبادل نظر با تحصیل کرده‌ها و محققهای آنها برای روشن شدن حقیقت عقاید آنها برای بنده خیلی مفید بود. به حدود بیست شهر که در آنها علویان سکونت دارند مسافرت کردم و در هر فرصتی با بزرگان آنها ملاقات کردم و با پرسشنامه‌هایی که قبلاً آماده کرده بودم با آنها مصاحبه و بحث و گفتگو کردم. برای روشن شدن مطالب این روش مفیدترین روش بود.

^{۱۶} دَدَه: از حیث نسل سید است و در میان مردم قداست دارد و رهبری گروه علویان را بر عهده دارد.

بنا بر این مهمترین روش ما در این تحقیق تحقیقات میدانی بود. چون وقتی که ما به نزد آنها می رفتیم و می گفتیم ما از شما هستیم و در مورد شما تحقیق می کنیم، آنها احساس همدلی می کردند و تمام درد دل‌های خودشان را به راحتی به ما می گفتند و یک راه نجاتی برای نسل جوان ارائه میدادند. ما لابه لای این نوشته، به نقطه نظرهای آنها در زمین‌های مختلف اشاره خواهیم کرد انشاءالله.

منزلت شعر

ما در این تحقیق از شعر زیاد استفاده کردیم. علتش این است که منزلت شعر در میان علویان بعد از آیات و روایات است. به خاطر عوامل تاریخی که ظلم دیدند و مناطق کوهستانی فرار کردند و مناطق دور افتاده را برای مسکونی انتخاب کردند، تمام معارف خودشان را با شعر گفتند و حفظ کردند. به خاطر این هیچ موضوعی نسبت که علویان در آن موضوع شعر نگفته باشند. به خاطر این شعر و شعرا در میان علویان زیاد است و با منزلت والائی برخوردار هستند مخصوصاً هفت شاعر بزرگ که معرفی آنها در فصل اول خواهد آمد، اگر شما از آنها در یک موضوعی یک بیت شعر نقل کنید حتماً قبول می کنند و خودشان هم وقتی که در یک موضوعی بحث می کنند حتماً به یک شعری استشهاد می کنند.

ما هم در این تحقیق در موضوعات مختلف در میان ادله دیگر با شعر استشهاد کردیم. چون مورد قبول خود علویان می باشد.

قلمرو تحقیق

قلمرو تحقیق ما از حیث زمان، محدود به علویان امروز است. اگر چه در فصل دوم ما در مورد تاریخچه علویان از صدر اسلام تا امروز بطور خلاصه بحث شده است. به نظر ما در مورد علویان امروز بحث کردن خیلی مهم تر از زمان‌های قبل است. اگر چه تحقیق در مورد علویان گذشته، در شناخت صحیح علویان امروز تاثیر خوبی دارد، ولی شناخت علویان امروز حائز اهمیت بیشتری است.

قلمرو تحقیق ما از حیث مکان، جغرافیای ترکیه است. البته در جاهای دیگر دنیا مثل سوریه و البانی علویان وجود دارند و مشترکاتی با علویان ترکیه دارند. ولی چون در مورد علویان ترکیه

مخصوصاً در ایران تا حال هیچ تحقیق جدی نشده است ما ترجیح دادیم که فقط علویان ترکیه موضوع بحث ما قرار بگیرد.

جمعیت علویان ترکیه ۲۰ الی ۲۵ میلیون است. شهرهای که علویان سکونت می کنند در بخش معرفی علویان خواهد آمد.

پیشینه تحقیق

اکثر کتابهایی که در این زمینه نوشته شده است مربوط به ربع اخیر قرن بیستم میلادی است. کتابهایی که قبل از این تاریخ به زبان ترکی استانبولی به حروف لاتینی نوشته شده است خیلی کم است. بعد از انقلاب اسلامی چون خطر بیدار شدن علویان مطرح بوده است، علوی گری همیشه از مسائل روز بوده است. و از طرف دولت، در سراسر ترکیه در شهرهای بزرگ و کوچک با هزینه های زیاد مؤسسات فرهنگی علویان راه اندازی شد تا آنها را سرگرم فعالیت های باصطلاح فرهنگی کنند و بدینوسیله زمینه ای گرایش به انقلاب اسلامی ایران، خصوصاً بعد از فروپاشی شوروی باقی نماند.

به هر حال طی ۲۵ سال اخیر کتابهایی زیادی هم از طرف علویان و هم از طرف مغرضان راجع به علویان نوشته شده است. این کتابها در مرور زمان این تاثیر را گذاشته اند و باعث شد که علویان بیشتر تحقیق بکنند. در نتیجه بعضی از علویان آن حرفهای که در نوشتارهای قبلی خودشان می زدند دیگر تکرار نمی زنند.

ان کتابهایی که ما مطالعه کردیم غیر از چند کتاب همگی مغرضانه نوشته شده اند. حتی بعضی از نویسندگان آنها نوشته اند که علوی گری خودش یک دین است و آن هم دینی که ما فوق دینها است. مثل کتاب "ابعاد اجتماعی علوی گری" نوشته فؤاد بوزکورت و بعضی ها پا را فراتر گذاشته اند و از ادعای "علوی گری منهای علی" دفاع کردند. مثل نویسنده به نام فائیک بولوت. در مقابل این ادعا یک گروه دوازده نفره از نویسندگان علویان یک کتاب مستقل نوشته اند و این ادعا را رد کردند. این کتاب در حقیقت مجموعه دوازده تا مقاله است که در یک کتاب چاپ شده است. و این کتاب هم به نام "آیا علوی گری منهای علی میشود؟" است.

در دانشگاه ها هم وقتی که بدانند یک جوان علوی است، جماعتی متدین سنی ها در جذب او بیشتر کار می کنند و برای آنها سنی کردن یک جوان علوی موفقیت بزرگی به شمار می رود.

بعضی از آن کتابها، علویان را به طرف لائیکي و بی دینی می کشاند. و بعضی از آنها میخواهند علویان را به طرف کمونسم و سوسیالسم بکشانند. و بعضی از آنها میخواهند علویان سنی بشوند. از باب مثال، دیانت اوقاف^{۱۷} ترکیه بعد از انقلاب اسلامی در مناطق علویان حتی در دهات دور افتاده شروع به مسجد سازی کرده است و با این طریق می خواهد آنها را سنی بکند. و یکی از کارهای دیانت هم این است که در مورد علویان تحقیقاتی انجام می دهند و کتابهایی چاپ می کنند تا آنها را از مسیر خود منحرف کنند. مثل کتاب "علوی گری امروز ما" که نویسنده آن الیاس اوزوم میباشد. و در این کتاب که با حمایت دیانت منتشر شده است، نویسنده در رسیدن به هدف خود خیلی کار کرده است و البته از بعضی جهات خوب است. ولی هدف این کتاب، تا آنجای که ما فهمیدیم این است که می خواهد جمعیت علویان را کم نشان دهد و نیز علویان را از شیعه جدا کند.

خلاصه هر کدام از این نویسندگان و حامیان مالی آنها به خاطر اغراض مختلف می خواهند علویان انچنان باشند که خودشان می خواهند. و نوعا اغراض آنها سیاسی است و می خواهند در انتخابات آرای علویان را جلب کنند و یا اینکه می خواهند برای مکتب و مذهب خودشان یک عنصر تحدیدی نباشند و یک نحوی در خواب غفلت بمانند و به منابع اصلی و به هویت اصلی خودشان بر نگردند.

در عین حال کتابهای بی طرف و کتابهایی که حقیقت را نشان می دهد یافت می شوند که در اینجا به سه کتاب مهم اشاره می کنیم:

۱- کتابی به نام "علم حال بکتاشی" است که نویسنده آن به نام حیدر کایا است. این کتاب را انتشارات آی یلدز در شهر مانیسا در سال ۱۹۸۹م چاپ کرده است. نوننده مطالب این کتاب را از سه کتاب قدیمی استفاده کرده و نوشته است. هم از نظر اعتبار و هم از نظر محتوا ظاهرا بهترین کتاب است. گرچه حجم آن زیاد نیست.

سه کتابی که نویسنده آن را برای خود منبع قرار داده اینها می باشد: ۱- علم حال بکتاشی. نویسنده آن محمد سیف الدین ابن ذوالفقاری است و از قرائن استفاده می شود که تقریبا دویست سال پیش نوشته شده است. ۲- مرآة المقاصد فی دفع المفاسد. نویسنده آن سید احمد رفیق بیگ می باشد. در زمان آخرین پادشاه عثمانی نوشته شده است. و این هم تقریبا صد سال قدمت دارد. ۳- اوراد شریف

^{۱۷} اوقاف دیانت یک موسسه دولتی که وابسته به وزارت کشور است.

طریقت عالیہ بکتاشیہ. نویسنده آن حسین حقی کمتری می باشد و در سال ۱۹۲۲م نوشته شده است. کتاب علم حال بکتاشی هم از حیث اصول دین و هم از حیث فروع دین هیچ عیبی ندارد و بسیار کتاب مفیدی می باشد. فقط چند تا اشکال دارد. یکی از آنها در مقدمه است که عبارت است از يك جمله ملي گرانه که احتمالا از باب تقیة گفته شده است. و يك اشکال دیگر هم در مورد روزه ماه محرّم است که نویسنده ادعا کرده است که آیه ۱۸۳ سوره بقره در مورد روزه ماه محرّم می باشد. و در نتیجه اشکالت دیگری که در خیلی از کتابهای دیگر هست در این کتاب نیست.

۲- کتابی به نام " راه اهل بیت علم حال علوی" است. نویسنده آن کمال کلچ اوغلو است. و در انتشارات دوازده امام در شهر اماسیا در سال ۱۹۹۸م چاپ شده است. حدودا یک چهارم کتاب در مورد عقاید علویان است و حدودا سه چهارم کتاب در مورد فروع دین و احکام عملیه است. نسبتا به طور مفصل است شبیه توضیح المسائل. اما در بیان مسائل و احکام فقهی اکتفا نمی کند، بلکه توضیحات لغوی و اصطلاحی در مورد فروع دین و احکام آیات می دهد و روایات هم آورده است. و در بعضی از موارد در مورد فلسفه و حکمتهای احکام الهی توضیحاتی خوبی داده است.

و یک حسن دیگری که دارد در خیلی از موارد اشعاری از معروف ترین شعرای علویان را آورده است.

مجموعا کار خوبی است. زحمت کشیده است و سعی کرده است که از منابع اصلی و از فرمایشات ائمّه(ع) استفاده کند.

۳- یکی از کتابهای دیگر که در این زمینه نوشته شده است، کتاب " علوی گری" است که نویسنده آن به نام اودکان اردنای می باشد. انتشارات آل طاها در شهر استانبول در سال ۲۰۰۳م چاپ کرده است. حجم آن کوچک است. ولی به خطوط اصلی عقائد علوی گری خوب اشاره کرده است. و قابل استفاده می باشد.

ما کتابهای که در زبان ترکی استانبولی بوده و ما از آنها استفاده کردیم و معرفی آنها برای خوانندگان عزیز لازم بوده در آخر این کتاب تحت عنوان منبع شناسی آوردیم. برای آگاهی بیشتر به آنجا مراجعه بشود.